

„БОРБА” - БОТЕВ (анализ)

Особеното личностно, вътрешно-психологическо състояние на лирическия герой от финала на стихотворението „В механата” прераства в естествена, наситена с трагичните видения за същностните корени на българското предателство, художествена среда за изява на лирическия Аз в поетическото пространство на Ботевата творба „Борба”.

„Борба” допълва и конкретизира картината на българското предосвободенско общество. Тук просвещенският патос на Ботев (упованието му в прогреса и разума), съчетан с романтическият идеал за революцията още по-детайлно търси „своите” и „враговете”. Лирическият Аз добива изразителен портрет на своята мисловност и емоционалност:

*На душа лежат спомени тежка,
злобна ги памет често повтаря
в гърди ни любов, ни капка вяра
нито надежда от сън мъртвешки
да можеш свестен човек събуди !*

Три образни представи - фолклорна, библейска и социално-историческа - за съдбата на българската душевност очертават художествените параметри на съня - като метафорично, поетично измерение на историческия резонанс от библейската по нравствена дълбочина национална трагика. Пътят към Голгота за българина се оказва път към собствените предатели, път към душата на човека до теб, където може да срещнеш рецидива на националното предателство - този път класифицирани от Ботев като „злобна ги памет често повтаря”.

Това е текст аргументация на Ботевата чувствителност към робството и свободата. Тук всеки въпрос има своя ясен отговор. Ролите на хората в обществото са подредени с публицистична логика и убедителност. Заклейменият „сън мъртвешки” - символ на неспособността за свобода, завещан от фолклора и възрожденската поезия, има своята причина във факта, че „свестните у нас считат за луди”. На другия полюс се натрупват значенията: „глупец”, „богат”, „душманин” („колко е души изгорил живи / сироти колко той е ограбил”). Верен на свръхнапрегнатата си емоционалност, Ботев отъждествява различни пороци, сливайки ги във формулировката „обществен тоя мъчител”. В тази йерархична система чудовищната фигура на богатия е крепена от по-нисшестоящия „поп”, „дивак учител”, „вестникарин” - от покорната и продажна интелигенция. Библейските постулати са онази „отрицателна основа”, от която „Аз” -ът се оттласква. Към нея той насочва страстния си гняв, за да я опровергае и да изложи своите, положителните контрааргументи.

Ботев подбира такива максими на християнската религия, които акцентират върху страха и покорството: „че страх от бога било начало / на всяка мъдрост”.

„Бой се от бога, почитай царя“ (една от премъдростите на Соломон, който в стихотворението е въведен като „тиран развратен“). „Бог не наказва, когато мрази“.

В крайна сметка робството в „Борба“, както и в „Елегия“, вече не е само национално явление - тук не срещаме беснеещия над бащиното огнище турчин от „На прощаване“. Тези два текста заклеят покорството, което спира човешкото развитие, обществения и духовен прогрес. А това за Ботев е явление, мислено в толкова широк план, че надскача дори социалната проблематика. Защото освен трите стожера на покорството (църковната институция , образованието , печата) и техния господар , обобщен в образа на богатия , поетът заклеява и първопричината за робското съзнание изобщо - всяка инертност на духа: всичко привично, всичко, което е улегнало в някаква безконфликтна традиция :

*Светът привикнал хомот да влачи,
тиранство и зло и до днес тачи*

Така по негативен път, изричайки нещата, които „мрази“ - Ботев очертава най-ярката фигура на бунтаря в българската литература. Тя ще бъде продължена по-късно от творци като Яворов и Гео Милев. Но докато при тях философията на модернизма моделира „правилата“ на бунта, при Ботев той е автентичен.

Важен симптом на тази лична пристрастност е особено ожесточения начин, по който поетът говори за глупостта. За него тя е слепота на разума и поради това е особено опасна във време, в което народът трябва да осъзнае своето място в света. Тази реакция наистина се вписва във възрожденско - просветителската традиция. („О неразумни и юроде ...“ - обръща се Паисий към българите) . При Ботев обаче глупостта е сред най-отявлените пороци. Особено изразена е тази идея в публицистиката му. Статиите от рубриката „Знаят ли кои сме?“ например са изпълнени с голямо количество остроумни и язвителни забележки за хорската глупост . Сред най-страшните престъпления на официозното християнство Ботев изпъква посегателството върху свободната мисъл:

*. . . а ум човешки
да скове навек в окови тежки*

Яростното недоволство срещу глупостта и мисловната ограниченост неслучайно е носеща ос на Ботевия бунт - защото в този бунт говори непримиримостта на човека, надскочил времето си именно в интелектуално отношение. Това обяснява странните на пръв поглед твърдения, като например „глупец = богат = лъжец = душманин“. Хипертрофираното отношение към свободата слива в едно негативните образи на ограничението, което спира човешкото развитие съответно в мисловен, социален, етнически и екзистенциален план. Така по негативен път е моделирана не само фигурата на разбунтувания лирически Аз, но и на идеалния, нравствено и мисловно цялостен човек в представите на Ботев (явна препратка към идеала на Просвещението). Затова срещу „свещената глупост“ на традициите поетът изправя „разум“ и „съвест“ - т.е. мисълта и нравствеността, за които индивидът е постоянно и самостоятелно отговорен и които му налагат да прави осъзнат личен избор.

Отчуждението, омразата и отмъщението отнемат светлината на българския дух. Градят тъмното безнадеждно пространство на греха като „вълча“ същност на:

*. . . това царство, кърваво грешно
царство на подлост , разврат и сълзи
царство на скръб - зло безконечно*

Българинът, приел идеята за греха, но не като библейско, а като национално единичалие и извор на „зло безконечно“ - сякаш признава греховната „вълча“ същност на родовия си корен, с което оневинява насилието и вечното зло.

Полетял стремглаво в своята скръб безконечна към ада на българската душевност, Ботев взривява тъмната, греховна глъбина на българина с отприщаната неукротима светлина на поетичната си мисъл „режеща“ неистово националното съзнание с блясъка на възвърнатата вяра в потенциалните възможности на българина сам да понесе надеждата за борба:

*Кипи борбата и с стъпки бързи
върви към своя свещени конец . . .*

Светлината на личния избор става обещание за светло бъдеще. Пост и народ излизат от мрака на тъмната робска нощ, направили своя залог за красиво , жертвено бъдеще като послание към поколенията :

Ще викнем ние: „Хляб или свинец!“

Тук „Аз“-ът , който е минал през мъчителните фази на своята цялостна или частична несподеленост в обществото („Майце си“ , „Към брата си“ , „Дялба“ , „Елегия“) , най - сетне говори от името на „ние“ като този нов множествен субект вече не е безсилен да промени хора на света , както е в „Елегия“ . Той е намерил своите заклинателни думи - „Хляб или свинец“, а съответно и формулата на своята борба.

„Борба“ е общочовешко стихотворение. Ботев се е домогнал до световни конфликти, които засягат сблъсъка между прогреса и мракобесието. Категоричната му позиция е в полза на истината и разума, които ненавиждат лъжата и покорството. Идейната острота произтича от апологията на революционното действие като средство да бъде унищожено съществуващото насилие. С тази творба, както и с цялостното си творчество, гениалният пост страстно, с пълна убеденост, непоколебимо слага кръст върху досегашното закоравяло всекидневие и става яростен пропагандатор на безкомпромисната борба като простор и оръжие за победата и за щастието на угнетените и на поробените народи.